

*Het Zijn - en de tijd.*

Er is uiteindelijk (met het jaargetal 1985) een volledige Franse vertaling ("traduction nouvelle et intégrale du texte de la 10<sup>me</sup> édition") van Heideggers hoofdwerk *Sein und Zeit* verschenen, veel later dan de vertalingen van dit werk in het Engels, in het Italiaans, in het Spaans, in het Japans, en later dan de Franse vertalingen van nagenoeg alle door Heidegger zelf nog uitgegeven werken. Dit verschijnen van *Etre et Temps* heeft voor een zekere opschudding gezorgd, want het gaat over een "roofdruk", "édité par J. Leclaux et E. Ledru", terwijl de rechten bij Gallimard berusten. Louter juridisch is de zaak nochtans niet al te gevaarlijk zolang de vertaling buiten de handel gehouden wordt (wat natuurlijk wél financiële problemen meebrengt voor de "uitgevers" die het boek gratis verspreiden), en naar ik verneem lijkt er toch ook een soort arrangement met Gallimard op komst te zijn.

Die zaak heeft een "Vlaamse connectie". Want de vertaler is mijn vriend Emmanuel Martineau (die ook mijn Aristoteles-boek in het Frans heeft vertaald). En Martineaus vertaalwerk vervangt (en vervolledigt) een reeds in 1964, onder de titel *L'être et le temps*, door Alphonse De Waelhens en mezelf bij Gallimard uitgebrachte vertaling (met 34 minuscule gedrukte bladzijden "Notes") van de eerste helft - van de "eerste helft" van het werk die het enige is wat Heidegger zelf ervan heeft gepubliceerd. Toen ik in begin 1967 van Leuven naar Gent vertrok hadden we, in klad, ook de rest (de sectie "L'être-là et la temporalité") ongeveer klaar. Maar we zagen vlug dat we ermee niet verder geraakten (voornamelijk tengevolge van mijn leeropdracht te Gent en de afstand Gent-Leuven) en gaven ons contract terug aan Gallimard. Tengevolge van allerhande incompetenties - van die uitgever of van de door hem achtereenvolgens aangezochte vertalers - bleef niettemin de aanvulling van het vertaalwerk achterwege.

Ik ben blij dat Martineaus volledige vertaling er nu is, en ik bewonder voornamelijk het tweede, door De Waelhens en mij niet afgewerkte gedeelte ervan. In dit gedeelte is Heideggers Duits op syntaktisch vlak veel ingewikkelder dan in het eerste gedeelte, en Martineau slaagt erin dit nog steeds in een leesbaar Frans om te zetten, op een manier waarop De Waelhens en ik dat wel nooit hadden gekund. (Hij bevestigt daarmee mijn stelling dat een goede vertaler vooral de taal waarin hij vertaalt werkelijk goed moet beheersen.)

Wat me een beetje pijn doet is het feit dat Emmanuel in zijn woord vooraf Alphonse De Waelhens gewoon als een *quantité négligeable* lijkt terzijde te schuiven (wat bijzonder opvalt doordat ikzelf toch een vriendelijk woord krijg). Het doet me een beetje pijn, niet zo zeer terwille van Alphonse die maar met een glimlach zijn hoofd had geschud (hoewel "de geschiedenis" wellicht anders verlopen was hadden hij en ik maar gepoogd *Sein und Zeit* liever in't Nederlands te vertalen), maar terwille van Emmanuel : het is beneden zijn waardigheid.

Martineaus uitspraak dat hij "gedurende heel zijn leven nog geen enkele lezer heeft ontmoet die enkel op basis van (onze) gedeeltelijke vertaling in staat was *Sein und Zeit* te 'begrijpen', laat staan te bestuderen", vind ik wel ook misplaatst. Wat wil hij ? Voor zijn vertaling valt dat nu ook nog af te wachten. De originele tekst naast de vertaling gebruiken is, in't geval van filosofische werken, toch wel steeds aan te raden. Voor de rest zijn de verschillen tussen Martineaus en de oudere vertaling dan toch niet zó enorm. Voor talloze bladzijden zijn ze zelfs minimaal. De verschillen liggen voornamelijk op het vlak van de door ons destijds en de door Martineau nù verkozene Franse termen voor Heideggers Duitse terminologie. Naar mijn gevoelens zijn de vertalingen (van termen) van Martineau meer "taalkundig", de onze meer "realistisch", om niet te zeggen meer "fenomenologisch". (Voor "vorhanden" en "zuhanden" bij Hei-

degger schreven wij bv. "subsistant" en "disponible", Martineau zegt "sous la main" en "à portée de la main".) Martineau zoekt naar de "geest" (en de "letter") van Heideggers moedertaal, wij trachtten Franse woorden te gebruiken die de lezer zouden wijzen op de "dingen" die Heidegger wilde ter sprake brengen.

Konden we toch maar een gepaste taal vinden, tenminste onder filosofen, voor dat soort - woordenstrijd.

Rudolf Boehm

\*

*Walter Biemel over "Le temps dans le roman"*

"In dürftiger Zeit" mogen we Jacques Schotte dankbaar zijn dat hij ons van tijd tot tijd iets te bijten geeft. Ditmaal nodigde hij Walter Biemel uit, leerling-fenomenoloog van Heidegger. Thema : de tijd in de roman.

(De tijd ! Ik begon te mijmeren : wat is er eigenlijk terecht gekomen van Heideggers bedoeling om, via de tijd als revelerend horizon van het zijn, dit laatste beter te verstaan ? Was die invalshoek niet al door Kants *Kritik* definitief versperd, voor zover men toch de tijd onder een *begrip* probeert te brengen ? Maar hoe kan men anders te werk gaan ? Als het waar is dat wij, "sterfelijken", ons zijnsverstaan kunnen bevorderen door het verstaan van de tijd ? Hoe kan men, door welk soort "verstaan", de tijd beter *beheersen* ? De tijdsbeheersing is de supreme natuurbeheersing voor de mens - als hij de tijd goed beheer(s)t, beheer(s)t hij ook goed zijn leefwereld. Wij *zijn* echter ook van "een" tijd, onze tijd. En deze wil blijkbaar van tijdsbeheersing niet veel weten. De tijd van de *objectieve* tijd, die zich onvermijdelijk afspeelt binnen de subjectieve tijd en haar "modi", is voorname-